

Др Ванда Божић

Правни факултет Свеучилишта у Загребу

Проф. др Милена Симовић

Факултет за безбједност и заштиту Независног универзитета у Бањој
Луци

РЕФОРМА КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА ПРОТИВ ЧАСТИ И УГЛЕДА У ХРВАТСКОМ КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ СА ОСВРТОМ НА СУДСКУ ПРАКСУ

Скоро 18 година трајала је реформа хрватског кривичног законодавства у погледу кривичних дјела против части и угледа. Наиме, након доношења Кривичног закона из 1997. године било је неколико покушаја да се наведена дјела пропишу као кривична дјела с другачијим називима кривичних дјела, инкриминацијама и прописаним санкцијама, али и опструкција како заштита части и угледа у хрватском праву не би требало да буде у кривичноправном, већ у прекршајном домену. Било је и приједлога да се споменута људска права штите само у грађанском поступку. Хрватски Кривични закон у погледу наведених кривичних дјела усклађен је са швајцарским Кривичним законом, мада је након реформе 2011. године било нужно провођење још једних измјена и допуна Кривичног закона 2015. године с обзиром на то да судовима није било лако примијенити законске одредбе у пракси. У раду су приказана законска рјешења кривичних дјела против части и угледа de lege lata с приједлозима de lege ferenda, те је проведено истраживање у погледу судске праксе кроз пријаве, оптужбе и осуде за наведена кривична дјела.

Кључне ријечи: Кривична дјела против части и угледа; Увреда; Клевета; Тешко срамоћење; Реформа хрватског кривичног законодавства.

Ванда Божић, bozic.vanda@gmail.com.

Милена Симовић, vlado_s@blic.net.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Свака особа има право тражити од друге особе да поштује и не омаловажава њено лично достојанство. Поставља се питање шта је у суштини достојанство? Већина људи сложиће се са сљедећом дефиницијом достојанственог човјека: „Достојанствен човјек је онај који је частан, заслужан, угледан и поштовања вриједан јер је његово понашање одређено поштеним мишљењем и владањем.“¹ Ваља споменути једну од најутицајнијих формулација људског достојанства коју је дао Имануел Кант у свом дјелу „Основе метафизике и ћудоређа“, полазећи од дистинкције између цијене и достојанства, истичући да ако нешто има цијену, онда се на мјесто те цијене може ставити неки други еквивалент, међутим, ако је нешто узвишено и изван сваке цијене, онда се на његово мјесто не може ставити никакав други еквивалент, јер то има достојанство.² Достојанство човјека зајамчено је још Повељом Уједињених народа из 1945. године,³ као и Општом декларацијом о људским правима из 1948. године.⁴

С обзиром на то да људско достојанство произлази из људске једнакости, оно је неповредиво и припада једнако свакоме. „Углед и част вањске су манифестације људског достојанства као збир етичких вриједности које појединац има као члан одређене друштвене заједнице.“⁵ У ужем смислу, част подразумијева поштовање које човјеку или неком другом друштвеном субјекту припада на основу самог постојања или социјалне функције. У ширем смислу, част обухвата захтјев за поштовањем људског достојанства. Част је категорија коју човјек стиче рођењем, док је углед категорија коју човјек стиче својим животом, радом и понашањем. Дистинкцију између категорија част и углед најбоље можемо уочити на примјеру дјетета: оно има част, док углед још нема.⁶

¹ М. Оклобџија, „О људском достојанству“, *Ревиија за социологију* 3-4/1989, Vol. XX, 255–262.

² Н. Ottmann, „Достојанство човјека – Питања о неупитно признатоме појму“, *Политичка мисао*, Vol XXXIV, 4/1997, 31–44.

³ Повеља Уједињених народа, *Народне новине Републике Хрватске, Међународни уговори*, бр. 15/93.

⁴ Општа Декларација о људским правима је усвојена и проглашена на Општој скупштини Уједињених народа резолуцијом бр. 217 /III, 10. 12. 1948. године, доступно на: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/081210_deklaracija_ljudska_prava.pdf, прегледано 01.05.2020.

⁵ Из Одлуке Уставног суда Републике Хрватске, број: У-III-1095/2014 од 21.09. 2017. године.

⁶ Вид.: V. Božić, *Critical Review of the Incrimination of Criminal Acts Against Honor and Reputation in the Croatian Criminal Law*, Proceedings of the Sixth International Scientific Conference: Social Changes in the Global World, Goce Delcev University Shtip, Faculty of Law, Republic of N. Macedonia 2019, 589–601.

У кривичном праву част и углед, као објекти кривичноправне заштите одражавају истовремено и право на признавање људског достојанства од других и право на лични осјећај вриједности.⁷ Уставом Републике Хрватске сваком грађанину загарантовано је право на људско достојанство⁸ и поштовање, те правна заштита његова личног и породичног живота, достојанства, угледа и части. Као Уставом заштићена добра, углед и част исказују се кроз уважавање околине и особни осјећај вриједности, а достојанство се исказује као својство сваког човјека, али и његовој вањској субјективној манифестацији која захваћа и интимну сферу појединца, односно његов особни и обитељски живот.⁹ У чланку 1. Повеље о темељним правима Европске уније прописано је да је људско достојанство неповредиво, оно се мора поштовати и штитити.¹⁰ Стога је и слобода изражавања ограничена и обавезујућа на поштовање достојанства било које физичке особе уз обавезу уздржавања од чињења било којих радњи којима се она омаловажава и којој се на било који начин умањује њен углед у животној заједници.

Кривични закон Републике Хрватске (КЗРХ) у XV глави инкриминише кривична дјела против части и угледа, којима се штити људско достојанство. Ради се о вербалним кривичним дјелима. С критичког аспекта, рад садржи анализу законских одредаба увреде, клевете и тешког срамоћења те истраживање судске праксе у односу на наведена почињена кривична дјела у последње двије године, с могућим приједлозима *de lege ferenda* у закључним разматрањима. У раду је указано на цјеловиту реформу кривичних дјела против части и угледа те су дати одговори на круцијална питања инкриминираних кривичних дјела након њихове виšekратне реформе у хрватском кривичном законодавству.

2. РЕФОРМА КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА ПРОТИВ ЧАСТИ И УГЛЕДА НАКОН ДОНОШЕЊА КРИВИЧНОГ ЗАКОНА ИЗ 1997. ГОДИНЕ ДО 2019. ГОДИНЕ

Приступањем Републике Хрватске Европској унији, учињена је комплетна реформа хрватског кривичног законодавства, што се по-

⁷ Б. Павишић, В. Грозданић, П. Веић, *Коментар Казненог закона, Народне новине Републике Хрватске*, Загреб 2007, 515.

⁸ Устав Републике Хрватске, *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 и 5/14, чл. 35.

⁹ Из Одлуке Уставног суда Републике Хрватске, број: У-III-1095/2014 од 21.09.2017. године.

¹⁰ Повеља о темељним правима Европске уније, *Службени лист Европске уније*, С 83/389 од 30.03.2010. године.

себно одразило на кривична дјела против части и угледа која су доживјела круцијалне измјене и допуне у неколико наврата у периоду од 1997. године па све до почетка ове године. Велика полемика и дебата настала је у научним и стручним круговима око могућих приједлога новела које се односе на прописивање наведених кривичних дјела. Наиме, кривична дјела против части и угледа своју посебну пажњу јавности привлаче због предмета у којима се као окривљени појављују особе из јавног живота, попут политичара, умјетника и спортиста. Према запријеђеној казни, ова кривична дјела спадају у лакша, али, можемо рећи да су се ова кривична дјела, према прописаној казни, у великој мјери приближила прекршајима. Међутим, њиховим задржавањем у Кривичном закону указује се ипак на њихову појачану друштвену опасност у односу на прекршаје.¹¹ Казне које је законодавац предвидио за ову групу кривичних дјела имају своју специфичност, на начин што се осуђеном може изрећи само новчана казна. Новчане казне крећу се у распону до 180 дневних износа за кривично дјело увреде, док се за кривично дјело клевете може изрећи 360 дневних износа.¹²

Сва кривична дјела против части и угледа гоне се по приватној тужби. Закон дозвољава да се кривични поступак за учињено дјело може покренути и према умрлој особи, приватном тужбом брачног или ванбрачног друга, животног партнера или неформалног животног партнера, родитеља, дјце, усвојиоца, усвојеника, браће или сестара умрле особе.¹³ Штитећи људско достојанство, конкретно част и углед, слобода мишљења и слободног изражавања мисли се на неки начин ограничава. Упркос томе, кривично право не смије притом у великој мјери ограничити слободу изражавања, јер би тиме угрозило и темеље опстанка друштва као демократског.¹⁴

До 2006. године, за одређена наведена кривична дјела било је могуће починиоцу као кривичноправну санкцију изрећи казну затвора. Међутим, након 2006. године казна затвора је укинута и замијењена искључиво новчаном казном. Све до 2011. године била су, исто тако, инкриминисана два кривична дјела, кривично дјело изношење личних

¹¹ К. Турковић и др., *Коментар Казненог закона, Народне новине Републике Хрватске*, Загреб 2013, 203.

¹² Кривични закон, чл. 148. ст. 1. и чл. 149. ст. 1; Вид.: Л. Цвитановић и др., *Казнено право – посебни дио*, Правни факултет, Загреб 2018, 181.

¹³ Казнени закон – Кривични закон, *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17 и 118/18, чл. 150. ст. 1.

¹⁴ Вид.: В. Алабурић, „Слобода изражавања и казненоправна заштита части и угледа: теоријски и практични проблеми транзиције у Хрватској“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 2/1996, 541–542.

или породичних прилика¹⁵ и кривично дјело „предбацивање“ кривичног дјела,¹⁶ која су новелама испуштена из Кривичног закона.

У Кривични закон Републике Хрватске уврштено је 2011. године ново кривично дјело под називом *срамоћење*, уведено по узору на швајцарски Кривични закон. Ваља нагласити да је теорија једно, а пракса сасвим нешто друго, што се и показало у тешком сналажењу судова кроз рад у наведеним предметима.

Нови Кривични закон из 2015. године свео је кривична дјела против части и угледа на три кључна кривична дјела: увреду,¹⁷ тешко срамоћење¹⁸ и клевету.¹⁹ Измјенама и допунама Кривичног закона из 2015. године поједностављене су одредбе о недопуштености доказа истине и добре вјере код срамоћења. Сам назив кривичног дјела срамоћење добио је квалификаторни префикс „тешко“.²⁰ Враћена је и одредба о искључењу противправности, која је сада ограничена само на увреду и срамоћење. У наставку рада анализираћемо законска рјешења увреде, клевете и тешког срамоћења те ћемо указати на главну дистинкцију између њих.

2.1. Увреда

Законска дефиниција појма увреде не постоји. Према усаглашеном становишту судске праксе и правне терорије, увреда представља свако очитовање којим се омаловажава осјећај личне вриједности или изражава непоштовање људског достојанства друге особе.²¹

Увреда је инкриминисана чланом 147 Кривичног закона Републике Хрватске као основно и квалификаторно кривично дјело. За основно кривично дјело увреде (ко увриједи другог) починилац ће се казнити новчаном казном до 90 дневних износа.²²

Квалификаторни облик кривичног дјела увреде састоји се у почињењу дјела путем новина, радија, телевизије, рачунарског система или

¹⁵ Казнени закон Републике Хрватске – Кривични закон (1997), *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06 и 110/07, чл. 201.

¹⁶ Кривични закон (1997), чл. 202.

¹⁷ Кривични закон, чл. 147.

¹⁸ Кривични закон, чл. 148.

¹⁹ Кривични закон, чл. 149.

²⁰ П. Новоселец, „Заштита части и угледа у новом казненем закону“, *Зборник Правног факултета*, Загреб 2016, 449.

²¹ М. Кокић, „Новости код казnenих дјела против части и угледа, особито кад су почињена путем средства јавног приопћавања“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 1/1998, 209 и 210.

²² Кривични закон, чл. 147. ст. 1.

мреже, на јавном скупу или на други начин због чега је увреда постала приступачном већем броју особа. За овај тежи облик кривичног дјела законодавац је прописао новчану казну до 180 дневних износа.²³

Законом је предвиђена и факултативна могућност ослобођења починиоца од казне у два случаја. У првом, који се састоји у ситуацији када увријеђени узврати увреду, суд може оба починиоца ослободити казне. У другом, ако је починилац био изазван недоличним понашањем оштећеног или је оштећени пред судом прихватио његово извињење због почињеног дјела, суд може починиоца ослободити казне.²⁴

Искључена је противправност почињеног дјела ако из начина изражавања и других околности произлази да је омаловажавање почињено ради заштите других оправданих интереса, стога у том случају нема ни кривичног дјела.²⁵ У пракси, то значи да је у процесном смислу искључена противправност, наиме, кривично дјело за које је починилац оптужен не представља према закону кривично дјело, те је сходно томе потребно донијети ослобађајућу пресуду.²⁶

За постојање кривичног дјела увреде тражи се постојање омаловажавајуће и недоличне изјаве, која, у суштини, не треба обухватити и чињењичне тврдње, већ је довољно да представља негативан вриједносни суд о некој особи.²⁷

Увреда може бити упућена на једну особу, а може истом радњом вријеђања бити почињено неколико кривичних дјела (хомогени идеални стицај). Не постоји стицај увреде и неког другог кривичног дјела против части и угледа с обзиром на то да је увреда супсидијарно кривично дјело. Кривично дјело увреде довршено је у тренутку када је особа којој је упућена увреда или на коју се односи увреда, за њу

²³ Кривични закон, чл. 147. ст. 2.

²⁴ Кривични закон, чл. 147. ст. 3. и 4; Оваква могућност прописана је и у словеначком Кривичном законiku (чл. 167); Вид.: Ш. Павловић, *Казнени закон*, Правни факултет у Ријеци, Ријека 2012, 304.

²⁵ Кривични закон, чл. 147. ст. 5; Вид. Кривични закон Савезне Републике Њемачке, <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/28/Germany/show>, чл. 193.

²⁶ Закон о казненом поступку, *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 и 70/17, чл. 453. ст. 1.

²⁷ Вриједносни суд се не може доказивати из разлога што је он лична и субјективна тврдња којом се нешто квалификује као добро/лоше, истинито/неистинито.

“Окривљеник је за тужиоца у новинама написао како се о њему прича као о поквареном типу који настоји све прихватити гдје има особне користи, стога, у пресуди се наводи да није починио казнено дјело клевете, већ увреде с обзиром на то да је ријеч о преношењу вриједносног суда којим се омаловажава личност оштећеника”. Из пресуде Жупанијског суда у Бјеловару, Кж 393/93, Избор одлука 1/1995, 148.

сазнала. Особа може бити директно увријеђена од стране починиоца, а може и за садржај увреде сазнати од друге особе.

Увреда се може починити с директном и недиректном намјером, дакле, мора постојати намјера вријеђања (*animus iniurandi*).²⁸ Потребно је постојање свијести о смислу и значењу, што значи да увредљива или омаловажавајућа изјава или садржај мора бити препознат, односно перципиран као такав. Суд ће у сваком поједином случају процијенити да ли је почињено кривично дјело увреде, узимајући у обзир све околности конкретног случаја, а у односу на садржај изјаве у ужем смислу, јавно мнијење, обичаје средине гдје је почињено дјело, те друге околности које морају бити у складу са схватањима просјечног човјека о предочењу увредљивих садржаја у одређеним околностима и контексту догађаја у датој средини.²⁹

С обзиром на радњу почињења, увреда може бити почињена знацима (симболичка увреда, *iniuria symbolis*), ријечима (вербална увреда, *iniuria verbalis*), док може бити и тзв. стварна (реална, *iniuria realis*). Симболичка увреда подразумијева употребу одређених знакова (симбола) као што су гесте, гримасе, мимика лица, тјелесни покрети, неартикулисани звукови, цртежи и карикатурални прикази чији је увредљив смисао општепознат или се може утврдити у конкретном случају. Вербална увреда садржи негативан суд о другој особи који се може односити на њу генерално као и на њена интелектуална, физичка или карактерна својства. Крајњи циљ који се жели постићи увредом јесте негирање или умањивање вриједности те особе. Стварна или реална увреда остварује се физичким дјеловањем на тијело (*corpus*) од стране друге особе као што су шамар, чупање за косу, скидање обуће или одјеће, полијевање или залијевање текућином и слично. У судској пракси зна бити доста чест проблем разграничења кривичног дјела увреде и кривичног дјела тјелесне повреде.³⁰

Кривично дјело увреде може бити почињено и према правној особи, што ће се процјењивати у конкретном случају. Исто тако, чланови колектива могу бити увријеђени ако је њихов број и идентитет одредив и прегледан. Ако се увредом члан или припадник колективитета може препознати, тада се може рећи да је у односу на њега почињено то кривично дјело.³¹

²⁸ Починилац мора бити свјестан да одређена изјава или друга увредљива радња има омаловажавајући садржај, да ће за тај садржај дознати оштећени или трећа особа, те да управо то хоће или на то пристаје.

²⁹ Л. Цвитановић и др., 187–190.

³⁰ „Учитељица која је три пута плуснула и повукла за косу ученицу, починила је само увреду, јер плуска није резултирала тјелесном озљедом.“ Пресуда Жупанијског суда у Бјеловару, број Кж. 378/94.

³¹ Ш. Павловић, 305.

2.2. Тешко срамоћење

У кривичном праву Републике Хрватске кривично дјело тешко срамоћење преузето је по узору на члан 173 швајцарског Кривичног закона. Ово кривично дјело је инкриминисано чланом 148 хрватског Кривичног закона (КЗ 2011), док је новелом овог закона из 2015. године ово кривично дјело добило свој потпуни назив чиме је сужено само дјело кроз термин „тешко срамоћење“. Ријеч је о дифамацији и трачу што доводи до срамоћења. Тешко срамоћење означава изражавање неповољних чињеничних тврдњи о другом.³² С обзиром на одлуку хрватског законодавца да пропише тешко срамоћење као кривично дјело, престала је тиме и потреба за остављањем кривичних дјела у закону попут изношења личних и породичних прилика и „предбацивања“ кривичног дјела³³ тако да су она новелама закона брисана.

Тешко срамоћење представља деликт апстрактног угрожавања, што значи да до стварног нарушавања части и угледа не мора доћи. Међутим, уколико наступи таква околност, биће третирана као отежавајућа. Темељни облик кривичног дјела тешког срамоћења чини онај ко пред другим за некога изнесе или пронесе тврдњу која може шкодити његовој части или угледу, док квалификовани облик чини онај ко наведено дјело почини путем новина, радија, телевизије, рачунарског система или мреже, на јавном скупу или на други начин, због чега је постало приступачно већем броју особа.³⁴

За основни облик кривичног дјела тешког срамоћења прописана је новчана казна до 180 дневних износа, док је за квалификовани облик предвиђена новчана казна до 360 дневних износа.³⁵ Починилац чињеничну тврдњу износи на начин да је приказује као своје увјерење, а проноси је и када понавља нечије туђе тврдње попут нпр. „прича се“, као и када говори неке тврдње за које је чуо, али с оградом да ни сам не вјерује да је то истина.³⁶

Чињенична тврдња мора бити дифамантна што значи да може шкодити части или угледу жртве и мора бити озбиљна. Она може бити истинита или неистинита. Неистинита дифамантна тврдња представља тешко срамоћење када починилац не зна да је неистинита, што значи да његово незнање искључује клевету, али не и тешко срамоћење ако се не темељи на доброј вјери.

³² И. Бојанић, „Казнена дјела против части и угледа *de lege lata* и могуће промјене *de lege ferenda*“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 2/2010, 633.

³³ Кривични закон (1997), чл. 202.

³⁴ Кривични закон, чл. 148.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Види пресуду Жупанијског суда у Загребу број Ки. 271/07.

Нема кривичног дјела тешког срамоћења ако починилац докаже истинитост чињеничне тврдње коју је износио или проносио или постојање озбиљног разлога због којег је повјеровао у њихову истинитост, с изузетком да није допуштено доказивање чињеничне тврдње које се односе на личне или породичне прилике.³⁷

Законом је предвиђено факултативно ослобођење од казне на начин да суд може починиоца ослободити казне уколико призна неистинитост својих тврдњи, те под условом да их опозове.³⁸

Између тешког срамоћења и увреде постоји значајна дистинкција. Наиме, починилац жртву срамоти углавном пред неком другом особом, али је може срамотити и директно, међутим, томе нужно мора бити присутна и трећа особа. Наиме, уколико нема присуства треће особе чињенична тврдња постаје увреда, а не срамоћење. Предмет увреде су вриједносни судови, док су чињеничне тврдње предмет тешког срамоћења. Питање разграничења чињеничне тврдње и вриједносног суда у пракси, међутим, зна бити доста отежано из разлога што свака чињенична тврдња имплицира у правилу и вриједносни суд, као што и вриједносни суд имплицира чињеничну тврдњу. Чињеничне тврдње су очитовања о вањским збивањима, стањима и односима који могу бити предмет мисаоног опажања, па, сходно томе, и предмет доказивања, док вриједносни судови представљају субјективну оцјену друге особе.³⁹

Главна дистинкција између тешког срамоћења и клевете је у томе што радња кривичног дјела тешког срамоћења обухвата изношење неповољних чињеничних тврдњи о другоме, док се код клевете тражи да починилац износи чињеничну тврдњу за коју свјесно зна да је неистинита. Починилац кривичног дјела тешког срамоћења поступа с намјером, довољна је и недиректна намјера (*dolus eventualis*), према којој он зна да својом радњом износи или проноси нешто што може шкодити нечијој части или угледу. Он може одговарати и ако је поступао из свјесног или несвјесног нехата, односно, ако је поступао у отклоњивој заблуди о бићу дјела, чиме се спречава безочно изношење чињеничних тврдњи које могу шкодити части и угледу другога.

³⁷ Кривични закон, чл. 148. ст. 3. и 4.

³⁸ Кривични закон, чл. 148. ст. 5.

³⁹ У пресуди Жупанијског суда у Загребу наводи се: „Изјава да је приватна тужитељица конфликтна особа, јесте чињенична тврдња јер је утемељена на бројним поступцима које она води са сусједима, па је суд погрешно третира као увреду.“ Пресуда Жупанијског суда у Загребу, број Кж. 906/05.

2.3. Клевета

Према бићу кривичног дјела клевета скоро па да у потпуности одговара кривичном дјелу срамоћења на начин да представља његов квалификовани облик. Чињенице код кривичног дјела клевете морају бити објективно неистините, те за њих починилац мора у тренутку почињења кривичног дјела знати да су неистините. Клевета, прописана чланом 149 КЗ РХ, стога је најтеже казнено дјело против части и угледа које се може починити само с директном намјером.

Поставља се питање шта све може бити садржај клеветничке изјаве.⁴⁰ Тужилац мора доказати да се ради о неистинитој чињеничној тврдњи и да је починилац у тренутку изношења или доношења чињеничне тврдње био свјестан њене неистинитости. Не може се дозволити слободно изражавање у корист јавног интереса, а које би било оправдано чињеницом да ради тога није почињено кривично дјело клевете.

Кривично дјело клевете чини онај ко пред другим за некога изнесе или пронесе неистиниту чињеничну тврдњу која може шкодити његовој части или угледу, знајући да је неистинита. За овај темељни облик кривичног дјела клевете прописана је новчана казна до 360 дневних износа.

Квалификовани облик кривичног дјела клевете чини починилац који кривично дјело почини путем новина, радија, телевизије, рачунарског система или мреже, на јавном скупу или на други начин због чега је оно постало приступачно већем броју особа.⁴¹

3. ПРИЈАВЕ, ОПТУЖБЕ И ОСУДЕ ЗА КРИВИЧНА ДЈЕЛА ПРОТИВ ЧАСТИ И УГЛЕДА У СУДСКОЈ ПРАКСИ РЕПУБЛИКЕ ХРВАТСКЕ

У табели под редним бројем 1 приказана су бројчано пријављена кривична дјела против против части и угледа у 2017. и 2018. години. Међу пријављеним кривичним дјелима против части и угледа највише се пријава односило на квалификаторни облик кривичног дјела увреде (21) у 2017. години, док су у следећој години за исто кривично дјело биле пријављене свега двије особе. На другом мјесту, по броју пријављених, јесте основни облик кривичног дјела клевете с десет (10) пријављених у 2017. години, те седам (7) пријављених у 2018. години.

Иако кривично дјело тешког срамоћења представља нову инкриминацију у Казненом закону, евидентиран је солидан број пријавље-

⁴⁰ М. Мрчела, „Садржај клеветничке изјаве и облик кривње код клевете“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 2/1997, 690.

⁴¹ Кривични закон, чл. 149.

них за основни облик овог кривичног дјела – осам (8) у 2017. и шест (6) у 2018. години. С друге стране, квалификаторни облик овог кривичног дјела биљежи свега једну (1) пријаву у 2017. години те ниједну (0) у 2018. години.

ПРИЈАВЉЕНА КРИВИЧНА ДЈЕЛА ПРОТИВ ЧАСТИ И УГЛЕДА	2017.	2018.
Увреда члан 147 став 1	8	15
Увреда члан 147 став 2	21	2
Тешко срамоћење члан 148 став 1	8	6
Тешко срамоћење члан 148 став 2	1	-
Клевета члан 149 став 1	10	7
Клевета члан 149 став 2	1	2
УКУПНО	49	32

Таблица број 1. Приказ пријављених кривичних дјела против части и угледа у 2017. и 2018. години⁴²

У табели под редним бројем 2 приказан је број оптужених за кривична дјела против части и угледа у 2017. и 2018. години. Свеукупно је у 2017. години подигнуто 337 оптужница за наведена кривична дјела, од чега њих највише за квалификовани облик клевете (117). На другом мјесту највише је оптужених за основни облик клевете (81), док треће мјесто припада кривичном дјелу увреде из члана 147 став 1 за које је оптужено 70 починилаца.

У 2018. години ситуација је у погледу оптужби доста слична. На првом мјесту је квалификовани облик клевете, али с доста мањим бројем оптужених него годину прије (77), што је скоро за трећину мање. Исто као и претходне године, број оптужених за основни облик клевете на другом је мјесту, те биљежи 76 подигнутих оптужби. Потпуно иста ситуација одразила се и на број оптужених за основни облик кривичног дјела увреде, који је и годину послје на трећем мјесту с евидентираних 72 оптужених, што је за двоје више него у 2017. години.

Може се примјетити да је и у 2017. и у 2018. години забиљежен доста запажен број оптужених за кривично дјело тешког срамоћења, како за темељни тако и за квалификовани облик овог кривичног дјела, иако је ово релативно ново дјело. Тако је у 2017. години оптужено 15, а у 2018. години 13 особа. Мало више је оптужених за квалификовани облик кривичног дјела тешког срамоћења – 17 особа у 2017. и 18 у 2018. години.

⁴² Пунољетни починитељи казnenих дјела, пријаве, оптужбе и осуде у 2017. години, Државни завод за статистику, Загреб 2018. Пунољетни починитељи казnenих дјела, пријаве, оптужбе и осуде у 2018. години, Државни завод за статистику, Загреб 2019.

ОПТУЖБЕ ЗА КРИВИЧНА ДЈЕЛА ПРОТИВ ЧАСТИ И УГЛЕДА	2017.	2018.
Увреда члан 147 став 1	70	72
Увреда члан 147 став 2	37	30
Тешко срамоћење члан 148 став 1	15	13
Тешко срамоћење члан 148 став 2	17	18
Клевета члан 149 став 1	81	76
Клевета члан 149 став 2	117	77
УКУПНО	337	286

Таблица број 2. Оптужбе за казнена дјела против части и угледа у 2017. и 2018. години⁴³

У табlici под редним бројем 3 приказан је број осуђених починиоца за кривична дјела против части и угледа у 2017. и 2018. години. Укупно су у 2017. години осуђена 84 починиоца, док је годину касније осуђен осјетно мањи број починиоца – њих 61. Прво мјесто, и у једној и у другој години, припада осудама за основни облик увреде, с тим да је у 2017. години евидентирано 27 осуда, а у 2018. години двије осуде више – 29. На другом мјесту, по броју осуђених, јесте квалификовани облик клевете, 23 у 2017. години, док је у 2018. години тај облик на другом мјесту, али са скоро 50 одсто мање осуђених – свега 11 особа. Треће мјесто, које готово представља идентичан одраз претходног, припада основном облику клевете са 11 осуђених у 2017. години, док је осуђених годину дана касније свега шест, дакле, мање за око 50 одсто.

ОСУДЕ ЗА КРИВИЧНА ДЈЕЛА ПРОТИВ ЧАСТИ И УГЛЕДА	2017.	2018.
Увреда члан 147 став 1	27	29
Увреда члан 147 став 2	10	8
Тешко срамоћење члан 148 став 1	8	4
Тешко срамоћење члан 148 став 2	5	2
Клевета члан 149 став 1	11	6
Клевета члан 149 став 2	23	12
УКУПНО	84	61

Таблица број 3. Осуде за кривична дјела против части и угледа у 2017. и 2018. години⁴⁴

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ *Ibid.*

4. РЕФОРМА КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА ПРОТИВ ЧАСТИ И УГЛЕДА У 2019. ГОДИНИ

Чланком 11. Закона о измјенама и допунама Казненог закона,⁴⁵ који је Хрватски сабор донио на сједници 13. 12. 2019. године, брисан је наслов изнад чланка 148. (*Тешко срамоћење*) и сам чланак 148. Дакле, кривично дјело тешког срамоћења више не постоји. Новеле закона ступиле су на снагу 1. 1. 2020. године. Министарство правосуђа укинуло је наведено кривично дјело у сурадњи с Министарством културе само из разлога што су анализом утврдили да кривично дјело тешког срамоћења није толико заступљено међу кривичним дјелима против части и угледа.

Поставља се питање, да ли је то оправдан аргумент за такав потез? Наиме, уколико погледамо анализу и истраживање пријављених, оптужених и осуђених особа за кривична дјела у 2017. и 2018. години, уочавамо да је ситуација у погледу пријављених особа за кривично дјело тешког срамоћења (за темељни облик) на разини пријава за кривично дјело клевете (за темељни облик). Сходно наведеном, свеукупно је у анализираном двогодишњом периоду за тешко срамоћење пријављено 14 особа, а за кривично дјело клевете 17 особа. Значи, овдје смо побили наведену констатацију да кривично дјело тешког срамоћења није толико заступљено. Идемо погледати ситуацију која се односи на оптужења. Укупно су 63 оптужбе у 2017. и 2018. години за кривично дјело тешког срамоћења (темељни и квалификовани облик), док је за квалификован облик увреде евидентирано 67 оптужби у истом посматраном периоду. Као што видимо, и овдје смо аргументирано побили наведени разлог декриминализације тешког срамоћења. Остаје нам још да извршимо увид у осуђујуће пресуде. Ситуација је слjedeћа: за кривично дјело тешког срамоћења (темељни и квалификовани облик) донето је у двогодишњем анализираном периоду укупно 19 осуђујућих пресуда, док је за темељни облик клевете донето 17 осуђујућих пресуда. Да закључимо, и што се тиче осуђујућих пресуда, оправдано смо доказали да се одлука о укидању кривичног дјела тешког срамоћења не може темељити на поводу и разлогу који је наведен од стране Министарства правосуђа, јер чињенично стање о заступљености кривичног дјела тешког срамоћења у пракси, као што видимо, није нити анализирано нити истражено.

Стога, оправдано забрињава порив доношењу неутемељене одлуке и у складу с њом спровођење поступка декриминализације тешког срамоћења, међутим још више забрињава начин на који се доносе одлуке

⁴⁵ Закон о измјенама и допунама Казненог закона, *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 126/19.

око свих важних питања у сфери казненог законодавства, као и њихова истинитост, провјереност, утемељеност, сврховитост и оправданост.

Исто тако, поставља се питање да ли је наведена миниреформа у 2019. години оправдана с казненоправног аспекта. Наиме, ако једна особа за другу особу изнесе или пронесе чињеничну тврдњу која може шкодити части или угледу друге особе путем тиска или радија, телевизије, рачуналног сустава или мреже, на јавном скупу или на други начин, због чега је та тврдња постала приступачна већем броју особа, неће више казнено одговарати. У овом наведеном случају то би у пракси значило да, примјера ради, особа која изнесе тврдњу, пред већем бројем људи или путем медија, да је друга особа обољела од преносивих и заразних болести, неће бити кривично одговорна. Оваквим поступањем законодавац је, уважавајући дио приједлога и континуираних инсистирања новинара на укидању свих кривичних дјела против части и угледа, само дозволио изношење и објављивање неистинитих чињеница без икаквих кривичних санкција за такву особу. Наиме, велики отпор прописивању криминалног понашања у слободи изражавања долазио је управо из новинарских кругова с обзиром на то да су они били на мети потенцијалних починиоца кривичних дјела против части и угледа.

Надаље, у поглављу које се односи на реформу кривичних дјела против части и угледа до 2019. године, навели смо да је интенција законодавца приликом инкриминисања кривичног дјела тешког срамоћења била да ово кривично дјело, на неки начин, обухвати и кривично дјело изношења личних или породичних прилика, што је сада брисањем кривичног дјела тешког срамоћења, испуштено. Према наведеном, особа која о другој особи изнесе неку личну или породичну тврдњу, дакле чињеницу приватне нарави, макар она била и истинита, а која ће тој другој особи нанијети штету, неће кривично одговарати. Сматрамо да наведено рјешење није оправдано. Према законској одредби која је била прописана, није било дозвољено доказивање истинитости чињеничне тврдње коју је особа износила или проносила или постојање озбиљног разлога због којег је она повјеровала у њезину истинитост уколико се наведене чињеничне тврдње односе на особне или обитељске прилике. Ваља напоменути да је починилац чинио квалификовани облик кривичног дјела тешког срамоћења када је износио дифамантну неистиниту тврдњу за коју зна да је неистинита.

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Кривична дјела против части и угледа у хрватском законодавству прошла су последње двије деценије комплетан поступак реформе, од

тога да је било приједлога да се повреда части и угледа штити кроз прекршајну одговорност до тога да се повреде ових права остварују и надокнађују у грађанском поступку. Кривица починиоца за кривично дјело против части и угледа доказује се у кривичном поступку, у чему се огледа дистинкција у односу на грађански поступак у којем се доказује повреда права личности оштећеног. Управо из тог разлога у грађанском поступку и наилазимо на много више погрешно пресуђених предмета с обзиром на нижи степен осјетљивости за ова основна људска права.

Иако све државе чланице Европске уније нису усвојиле међународне стандарде које се односе на слободу изражавања, Република Хрватска је своје кривично законодавство у погледу кривичних дјела против части и угледа ускладила са швајцарским, њемачким, аустријским и словеначким законом. Приликом апликације Републике Хрватске за чланство у Европску унију, 2011. године, Кривични закон је у погледу инкриминација ових кривичних дјела био у великом погледу измијењен, с тим да је још и 2015. године учињена једна измјена и допуна Казненог закона у погледу кривичних дјела против части и угледа – како би се отклонили проблеми који су се појављивали у судској пракси.

Закључно са 2015. годином, увреда, тешко срамоћење и клевета, била су три прописана кривична дјела којима се штити част и углед као једно од основних људских права, што је учињено углавном по узору на швајцарски Казнени закон. Један од разлога зашто су увреда и клевета остала у кривичном законодавству лежи и у чињеници да Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода допушта да слобода изражавања буде подвргнута казнама. Треба напоменути да су поједине земље из наше регије декриминизовали клевету, као што су то учинили Босна и Херцеговина и Република Србија. Клевета није само у пет држава чланица Европске уније инкриминисана као кривично дјело,⁴⁶ док 20 држава чланица ове уније за клевету и увреду предвиђају и затворске казне.

Иако се ради о лакшим облицима кривичних дјела за које је прописана искључиво новчана казна и која се покрећу по приватној тужби, остају још увијек и Републици Хрватској, у научној и стручној јавности, подијељена мишљења да ли се за дјела којима се ограничава слобода изражавања треба нужно и кривично одговарати. Европски суд за људска права заузео је становиште да казна затвора не може и не смије бити никако прописана казна за кривично дјело клевете, што је Хрватска и усвојила те за наведена дјела прописала искључиво новчане казне. Требало би размислити да се проведе усавршавање судија у

46 Кипар, Естонија, Ирска, Румунија и Велика Британија у свом кривичном закону немају прописано кривично дјело клевете.

погледу заштите људског достојанства и у кривичним и у грађанским предметима, у складу са праксом Европског суда за људска права.

Јавно објављивање пресуде на захтјев оштећеног, у цијелости или дјелимично, Кривични закон је предвидио за кривична дјела против части и угледа које је почињено путем новина, радија, телевизије, рачунарског система или мреже или другог средства јавног саопштавања, с тим да суд води рачуна да се пресуда јавно објави у истом средству јавног саопштавања у којем је кривино дјело и почињено.

Реформом је било измијењено кривично дјело клевете – прописано је ново кривично дјело „Тешко срамоћење“, док се одредба о искључењу противправности убудуће могла односити само на увреду и срамоћење. Доказивањем истинитости тврдње или учиниочеве добре вјере у истинитост, могло се искључити кривично дјело тешког срамоћења, док се наведеним доказним радњама није могло искључити кривично дјело клевете.

Крајем 2019. године, кривично законодавство сусреће се с још једном малом, али кључном реформом којом се укида кривично дјело тешког срамоћења. Битне образложене ставове због којих се противимо овим новелама које су ступиле на снагу почетком ове године, исцрпно смо изложили у претходном поглављу. Исто тако, направили смо истраживање о кривичним дјелима која су предмет рада, а чији су подаци анализирани и доведени у везу са спроведеном реформом,

Summa summarum, законодавцу се намеће сврсисходним преиспитати оправданост последње реформе кривичних дјела против части и угледа, након истраженог комплетног стања у судској пракси у односу на наведена кривична дјела уз спроведену критичку анализу важећег позитивног законодавства и укинутих законских одредби.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Алабурић, Весна, „Слобода изражавања и казненоправна заштита части и угледа: теоријски и практични проблеми транзиције у Хрватској“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 2/1996;
2. Алабурић, Весна, „Медији вс. Приватност – критичка анализа хрватског цивилног и казног законодавства“, *Хрватска правна ревија* 2002;
3. Алабурић, Весна, „Слобода мисли, мишљења, изражавања и информирања“, *Хрватска правна ревија* 6/2003;
4. Бачић, Арсен, „Слобода изражавања, медији и поштовање личности“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту* 1-2/1994;

5. Божић, Игор, „Казнена дјела против части и угледа *de lege lata* и могуће промјене *de lege ferenda*“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 2/2010;
6. Božić, Vanda, *Critical Review of the Incrimination of Criminal Acts Against Honor and Reputation in the Croatian Criminal Law*, Proceedings of the Sixth International Scientific Conference: Social Changes in the Global World, Goce Delcev University Shtip, Faculty of Law, Republic of N. Macedonia 2019;
7. Цвитановић, Лео и др., *Казнено право – посебни дио*, Правни факултет у Загребу, 2018;
8. Кокић, Маријан, „Новости код казnenих дјела против части и угледа, особито кад су почињена путем средства јавног приопћавања“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 1/1998;
9. Мрчела, Марин, „Садржај клеветничке изјаве и облик кривње код клевете“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу* 2/1997;
10. Новоселец, Петар, „Кажњавање новинара за кривична дјела против части и угледа“, *Правни вјесник* 1-4/1992;
11. Новоселец, Петар, „Заштита части и угледа у новом казненом закону“, *Зборник Правног факултета*, Загреб 2016;
12. Оклобција, Мирјана, „О људском достојанству“, *Ревивија за социологију* 3-4/1989, Vol. XX.
13. Ottmann, Henning, „Достојанство човјека – Питања о неупитно признатоме појму“, *Политичка мисао*, Vol XXXIV, 4/1997.
14. Павловић, Шиме, *Казнени закон*, Правни факултет у Ријеци, Ријека 2012;
15. Павишић, Берислав, Грозданић, Велинка, Веић, Петар, *Коментар Казненог закона, Народне новине Републике Хрватске*, Загреб 2007;
16. Приморац, Дамир, „Основна казнена дјела против части и угледа – клевета и увреда“, *Хрватска правна ревија* 11/2004;
17. Турковић, Ксенија и др., *Коментар Казненог закона, Народне новине Републике Хрватске*, Загреб 2013.
18. Шолић, Миливој, „Текст и наслов клеветничког чланка с аспекта казненог права: прилог медијском праву“, *Одвјетник* 11-12/1994.

Правни прописи и судске одлуке

1. Закон о казненом поступку, *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 и 70/17;
2. Закон о измјенама и допунама Казненог закона, *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 126/19.
3. Казнени закон, *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17 и 118/18;
4. Казнени закон Републике Хрватске, *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06 и 110/07;

5. Кривични закон Савезне Републике Њемачке, <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/28/Germany/show>;
6. Одлука Уставног суда Републике Хрватске, број: U-III-1095/2014 од 21.09. 2017. године.
7. Општа Декларација о људским правима из 1948. године, доступно на: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/081210_deklaracija_ljudska_prava.pdf.
8. Повеља Уједињених народа, *Народне новине Републике Хрватске, Међународни уговори*, бр. 15/93.
9. Повеља о темељним правима Европске уније, *Службени лист Европске уније*, С 83/389 од 30.03.2010. године
10. Устав Републике Хрватске, *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 и 5/14.

Scientific Associate Vanda Božić, LL.D.

Faculty of Law, University of Zagreb

Associate Professor Milena Simović, LL.D.

Faculty of Protection and Security, Independent University Banja Luka

REFORM OF CRIMINAL OFFENSES AGAINST HONOR AND REPUTATION IN THE CROATIAN CRIMINAL LEGISLATION WITH REFERENCE TO JUDICIAL PRACTICE

Summary

It has been almost 18 years since the reform of the Croatian criminal legislation in respect of criminal offenses against honor and reputation had begun. Namely, after the passing of the 1997 Criminal Code, there have been several attempts to prescribe the acts listed as criminal offenses with different names of criminal offenses, incriminations and prescribed sanctions. However, these attempts encountered various obstructions stemming from the idea that the protection of honor and reputation in Croatian law should not fall in the domain of criminal law, but in the domain of offenses. There were also proposals to protect these particular human rights only through civil proceedings. The Croatian criminal law for these crimes is in line with the Swiss criminal law, although after the 2011 reform it was necessary to implement additional amendments to the 2015 Criminal Code, since it was not easy for courts to apply the legal provisions in practice. The

paper presents legal solutions to crimes against the honor and reputation of de lege lata with motions for de lege ferenda, and investigates case law through reports, charges and convictions of these crimes.

Key words: *Crimes against honor and reputation; Insult; Defamation; Hard shaming; Reform of Croatian criminal legislation.*